INTERNATIONAL JOURNAL OF SCIENTIFIC RESEARCHERS
ISSN: 3030-332X Impact factor: 9,493 Volume 17, issue 1, Aprel 2026
https://wordlyknowledge.uz/index.php/IJSR worldly knowledge
Index: google scholar, research gate, research bib, zenodo, open aire.
https://scholar.google.com/scholar?hl=ru&as_sdt=0%2C5&q=wosjournals.com&btnG
https://www.researchgate.net/profile/Worldly-Knowledge
https://journalseeker.researchbib.com/view/issn/3030-332X

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MILLIY VALUTA KURSINING O'ZGARISH TENDENSIYALARI VA OMILLARI

Iskandarov Bekzod Abdijalilovich
Samarqand iqtisodiyot va servis instituti
Iqtisodiyot nazariyasi kafedrasi katta o'qituvchisi
Begboyev Ozodbek
Samarqand iqtisodiyot va servis instituti talabasi

Annotatsiya

Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasi milliy valuta kursining o'zgarish tendensiyalari hamda unga ta'sir etuvchi asosiy iqtisodiy omillar tahlil qilingan. Valyuta kursining dinamikasi mamlakat tashqi savdo balansi, inflatsiya darajasi, pul-kredit siyosati hamda global moliyaviy bozorlar bilan o'zaro bog'liqlikda o'rganilgan. Shuningdek, milliy valyutaning barqarorligini ta'minlashda Markaziy bankning intervensiya siyosati va monetar instrumentlarining roli yoritilgan. Tahlillar asosida so'nggi yillardagi kurs tebranishlarining asosiy sabablari aniqlanib, ular iqtisodiy tizimdagi tarkibiy o'zgarishlar bilan bog'liqligi asoslab berilgan. Maqola yakunida valyuta barqarorligini mustahkamlashga qaratilgan ayrim takliflar ilgari surilgan bo'lib, ular amaliy siyosat uchun ahamiyatga ega bo'lishi mumkin.

Kalit so'zlar: milliy valyuta, valyuta kursi, kurs tebranishlari, monetar siyosat, inflatsiya, tashqi savdo, Markaziy bank, intervensiya, iqtisodiy barqarorlik, valyuta bozori.

Kirish. Bugungi globallashuv jarayonida milliy valyuta kursining barqarorligi har bir mamlakat iqtisodiy tizimining muhim ko'rsatkichlaridan biri hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasi ham ochiq iqtisodiyotga integratsiyalashish jarayonida valyuta bozoridagi o'zgarishlarga bevosita bog'liq holda rivojlanib bormoqda. Milliy valyuta kursining shakllanishi va uning dinamikasi mamlakatning tashqi savdo aloqalari, investitsion jozibadorligi hamda umumiy makroiqtisodiy barqarorligiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi.

So'nggi yillarda O'zbekistonda amalga oshirilgan valyuta islohotlari, xususan, valyuta bozorini liberallashtirish siyosati milliy valyuta kursining erkin bozor mexanizmlari asosida shakllanishiga zamin yaratdi. Bu esa o'z navbatida kurs o'zgarishlarining turli ichki va tashqi omillar ta'sirida shakllanishini kuchaytirdi. Xususan, inflatsiya darajasi, eksport-import balansidagi o'zgarishlar, pul-kredit siyosatining yo'nalishi hamda global moliyaviy bozorlar kon'yunkturasi milliy valyuta kursining tebranishiga asosiy omillar sifatida namoyon bo'lmoqda.

Shu bilan birga, milliy valyuta kursining barqarorligi iqtisodiy o'sish sur'atlariga, aholi daromadlariga hamda biznes muhitiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli ushbu mavzuni chuqur tahlil qilish va valyuta kursi o'zgarishlarining asosiy tendensiyalarini aniqlash dolzarb ilmiy-amaliy ahamiyatga ega hisoblanadi.

Mazkur maqolada O'zbekiston Respublikasi milliy valyuta kursining o'zgarish dinamikasi, unga ta'sir etuvchi asosiy iqtisodiy omillar hamda ularning o'zaro bog'liqligi tahlil qilinadi.

Shuningdek, valyuta barqarorligini ta’minlashga qaratilgan ayrim ilmiy xulosalar va takliflar ham ishlab chiqiladi.

Asosiy qism. O‘zbekiston Respublikasi milliy valyuta kursining o‘zgarish tendensiyalari so‘nggi yillarda iqtisodiy islohotlar va global iqtisodiy jarayonlar bilan chambarchas bog‘liq holda shakllanib kelmoqda. Ayniqsa, 2017-yildan boshlab valyuta bozorini liberallashtirish siyosatining amalga oshirilishi milliy valyuta kursining ma’muriy boshqaruvdan bosqichma-bosqich bozor mexanizmlariga o‘tishiga olib keldi. Natijada so‘m kursi talab va taklif nisbati asosida shakllanadigan, tashqi va ichki iqtisodiy omillarga sezgir tizimga aylandi. Bu jarayon bir tomondan valyuta bozorining shaffofligini oshirgan bo‘lsa, ikkinchi tomondan kurs tebranishlarining kuchayishiga ham zamin yaratdi.

Valyuta kursining o‘zgarishida eng asosiy omillardan biri inflyatsiya darajasidir. Agar mamlakat ichida narxlar darajasi barqaror bo‘lmasa va inflyatsiya yuqori bo‘lsa, milliy valyutaning xarid qobiliyati pasayadi, bu esa uning tashqi valyutalarga nisbatan qadrsizlanishiga olib keladi. O‘zbekistonda so‘nggi yillarda inflyatsiyani jilovlash bo‘yicha choralar ko‘rilayotgan bo‘lsa-da, narxlar dinamikasi hali ham valyuta kursiga sezilarli bosim o‘tkazib kelmoqda. Shu bilan birga, Markaziy bankning pul-kredit siyosati, foiz stavkalari va pul massasini boshqarish mexanizmlari ham kurs barqarorligiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi.

Tashqi savdo balansi ham valyuta kursining shakllanishida muhim o‘rin tutadi. Eksport va import hajmi o‘rtasidagi nomutanosiblik milliy valyutaga bo‘lgan talabni o‘zgartiradi. Agar import hajmi eksportdan yuqori bo‘lsa, xorijiy valyutaga talab ortadi va bu so‘mning qadrsizlanishiga olib kelishi mumkin. Aksincha, eksport salohiyatining oshishi va valyuta tushumlarining ko‘payishi milliy valyutani qo‘llab-quvvatlaydi. Shu nuqtai nazardan, O‘zbekiston iqtisodiyotida eksportni diversifikatsiya qilish va importga bog‘liqlikni kamaytirish valyuta barqarorligini ta’minlashning muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi.

Shuningdek, global iqtisodiy sharoitlar ham milliy valyuta kursiga sezilarli ta’sir ko‘rsatadi. Jahon bozorlarida asosiy xomashyo mahsulotlari, xususan, oltin, gaz va paxta narxlarining o‘zgarishi O‘zbekistonning eksport daromadlariga bevosita ta’sir qiladi. Bundan tashqari, xalqaro moliyaviy bozorlar, AQSh dollarining global mustahkamlanishi yoki zaiflashuvi ham so‘m kursining dinamikasiga bilvosita ta’sir ko‘rsatadi. Bu holat milliy iqtisodiyotning global tizimga integratsiyalashganini va tashqi omillarga sezgirligini ko‘rsatadi.

Bank tizimi va Markaziy bankning intervensiya siyosati ham valyuta kursini tartibga solishda muhim vosita hisoblanadi. Markaziy bank valyuta bozorida intervensiyalar amalga oshirish orqali keskin tebranishlarning oldini olishga harakat qiladi. Shu bilan birga, oltin-valyuta zaxiralarining yetarli darajada bo‘lishi ham milliy valyutaning ishonchliligini oshiradi. Tijorat banklari orqali amalga oshiriladigan valyuta operatsiyalari ham bozor muvozanatini shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi.

Umuman olganda, O‘zbekiston Respublikasi milliy valyuta kursining o‘zgarishi murakkab va ko‘p omilli jarayon bo‘lib, u ichki makroiqtisodiy siyosat va tashqi iqtisodiy sharoitlar o‘zaro ta’sirining natijasi hisoblanadi. Valyuta kursining barqarorligini ta’minlash uchun iqtisodiy islohotlarni davom ettirish, ishlab chiqarish salohiyatini oshirish, eksportni qo‘llab-quvvatlash hamda inflyatsion jarayonlarni samarali boshqarish zarur. Shu bilan birga, moliya

bozorlarining rivojlanishi va raqobat muhitining kuchayishi ham milliy valyutaning barqarorligini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Xulosa va takliflar. O‘zbekiston Respublikasi milliy valyuta kursining o‘zgarish tendensiyalari va unga ta’sir etuvchi omillarni tahlil qilish natijasida shuni xulosa qilish mumkinki, valyuta kursi birgina monetar siyosat bilan emas, balki butun makroiqtisodiy tizimning o‘zaro bog‘liq elementlari orqali shakllanadi. Inflyatsiya darajasi, tashqi savdo balansidagi nomutanosibliklar, global iqtisodiy kon’yunktura hamda ichki ishlab chiqarish salohiyati milliy valyutaning barqarorligiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Ayniqsa, bozor mexanizmlariga o‘tish jarayonida kursning sezgirligi ortib, tashqi shoklarga javob reaksiyasi kuchaygani kuzatiladi. Shu sababli valyuta kursini barqarorlashtirish faqat qisqa muddatli intervensiyalar bilan emas, balki tizimli iqtisodiy islohotlar orqali amalga oshirilishi lozim. Amaliy jihatdan qaraganda, birinchi navbatda inflyatsiyani maqsadli darajada ushlab turish va pul-kredit siyosatini real sektor bilan uyg‘unlashtirish muhim hisoblanadi, chunki narxlar barqarorligi valyuta barqarorligining asosiy poydevoridir. Ikkinchidan, eksport tarkibini diversifikatsiya qilish va yuqori qo‘shilgan qiymatga ega mahsulotlar ulushini oshirish orqali valyuta tushumlarini barqaror manbaga aylantirish zarur, bu esa tashqi savdo balansidagi bosimni kamaytiradi. Uchinchidan, import o‘rnini bosuvchi ishlab chiqarishni rivojlantirish orqali xorijiy valyutaga bo‘lgan ichki talabni qisqartirish va milliy valyutaning ichki iqtisodiyotdagi rolini mustahkamlash mumkin. To‘rtinchidan, moliya bozorlarini chuqurlashtirish, xususan, valyuta bozorida raqobatni oshirish va shaffoflikni kuchaytirish kurs shakllanishining sog‘lom mexanizmlarini rivojlantiradi. Beshinchidan, Markaziy bankning intervensiya siyosati faqat keskin tebranishlarni yumshatishga yo‘naltirilishi, doimiy ma’muriy aralashuv esa bozor signallarini buzmasligi kerak. Yakuniy xulosa sifatida aytish mumkinki, milliy valyuta kursining barqarorligi iqtisodiy o‘sishning natijasi sifatida qaralishi lozim, uni alohida maqsad emas, balki kompleks iqtisodiy siyosatning hosilasi sifatida shakllantirish eng to‘g‘ri yondashuv bo‘ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ximmatov, S. B. o‘g‘li. (2025). O‘zbekiston iqtisodiyotida valyuta kursi o‘zgarishining iqtisodiy barqarorlikka ta’siri. SHOKH Library ilmiy jurnali. https://www.wosjournals.com/index.php/shokh/article/view/6510
2. Ximmatov, S. B. o‘g‘li. (2025). Valyuta kursining iqtisodiy o‘sishga ta’sirini baholash metodologiyasi. SHOKH Library ilmiy jurnali. https://www.wosjournals.com/index.php/shokh/article/view/6962
3. Xalilova, S. A. qizi. (2025). O‘zbekiston valyuta siyosatining muqobil yo‘nalishlari va almashuv kursi tizimlarining tahlili. Ilm-fan yangiliklari konferensiyasi materiallari. https://worldlyjournals.com/index.php/ztvdq/article/view/16987
4. Kamoliddin, M., & Po‘latov, S. (2025). O‘zbekiston sharoitida valyuta kursi farqlarini hisobga olishni raqamlashtirish bo‘yicha muammolar va yechimlar. Ilg‘or iqtisodiyot va pedagogik texnologiyalar. https://sci-p.uz/index.php/aept/article/view/2758
5. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. (2024). Valyuta siyosati va makroiqtisodiy sharhlar. Toshkent: O‘zR MB rasmiy hisobotlari.